

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

"DET DE BERÄTTADE OM
INTERNET
VAR JU FAKTISKT BRA!"

En utvärdering av metodmaterialet Ses offline?

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

"DET DE BERÄTTADE OM
internet
VAR JU FAKTISKT BRA!"

En utvärdering av metodmaterialet Ses offline?

Innehåll

Studie om exponering och exploatering i digitala medier	3
1 Enkäter och intervjuer	4
1.1 Enkäter	4
1.2 Intervjuer	4
1.3 Utvärderingens disposition	5
2 Enkätresultaten	6
2.1 Var är du verksam?	6
2.2 Har du använt <i>Ses offline?</i> i ditt arbete eller i din verksamhet?	7
2.3 I vilket sammanhang har du använt materialet?	8
2.4 Om du har använt materialet, vilka delar?	8
2.5 Upplever du att de ungdomar som deltagit tycker att materialet tar upp situationer som är realistiska och relevanta?	10
2.6 Anser du att materialet är ett bra underlag för samtal med ungdomar i grupp?	11
3 Intervjuer	12
3.1 Informanterna	12
3.2 <i>Ses Offline?</i> och anpassningsbarhet	13
3.3 Pedagogens roll	14
3.4 Deltagarna och lärandesituationen	15
3.5 Ungas röster	16
3.6 Föräldrar och vuxna	17
3.7 Särskolan	17
3.8 Hbtq	18
3.9 Utmaningar och brister	18
4 Diskussion	20
4.1 Utvecklingsområden	21
5 Bilaga	22
6 Referenser	23

Studie om exponering och exploatering i digitala medier

I september 2008 gav regeringen Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra en studie bland unga om erfarenheter av och attityder till exponering och exploatering av sexuell natur via internet och andra digitala medier (IJ2008/1824/UF). Uppdraget var en del av regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (rskr 2007/08:167). Studien fick namnet *Se mig – unga om sex och internet* (Ungdomsstyrelsen 2009b) och genomfördes av Ungdomsstyrelsen i samarbete med forskare och andra experter.

I regeringsuppdraget ingick även att Ungdomsstyrelsen skulle göra utbildningsinsatser som handlar om att förebygga att unga mellan 13 och 25 år blir sexuellt utsatta på och via nätet. Insatserna riktar sig främst till de som arbetar inom skolan, socialtjänsten, elevhälsan, fritidsverksamheter och ungdomsmottagningar. Sedan 2011 har Ungdomsstyrelsen i regleringsbrevet ett treårigt uppdrag att fortsätta genomföra utbildningsinsatserna.

Inom ramen för uppdraget har Ungdomsstyrelsen också tagit fram pedagogiska material för de som möter barn och unga i sitt arbete i syfte att förebygga ungas sexuella utsatthet på nätet. Metodmaterialet *Ses offline?* lyfter frågor kring identitet, gränssättning, sexualitet och relationer (Ungdomsstyrelsen 2010)¹ och är ett underlag för gruppdiskussioner med unga i högstadie- och gymnasieåldern.

Ses offline? har spridits i cirka 20 000 exemplar till olika verksamheter runtom i Sverige och denna utvärdering har till syfte att belysa hur materialet fungerar ute i verksamheterna. Utöver *Ses offline?* har även ett metodmaterial för enskilda samtal tagits fram, *Men fråga mig bara!*, som beskriver vad sexuell exploatering är, hur du kan upptäcka den och hur du hjälper de som har blivit utsatta (Ungdomsstyrelsen 2009a). Detta material nämns i den löpande texten men kommer inte att utvärderas här.

1 Enkäter och intervjuer

Utvärderingen består av två enkätundersökningar, som genomfördes 2011, och fem intervjuer som genomfördes under 2011 och 2012. Ungdomsstyrelsen har även tagit del av lärdomar och erfarenheter från deltagarna av de olika utbildningsinsatser som har genomförts. Denna utvärdering sammanställer de samlade erfarenheterna.

1.1 Enkäter

I november 2011 skickade Ungdomsstyrelsen ut två enkäter (se bilaga 1).

En enkät skickades till personer som deltagit på de nationella utbildningar som Ungdomsstyrelsen anordnat. Dessa personer har fått fördjupade kunskaper i ämnet unga, sex och nätet och information om hur de i sina verksamheter kan använda metoderna i Ses offline? och andra metoder. Enkäten skickades till 200 personer och det var 100 som svarade.

Den andra enkäten skickades till de som deltagit i en konferensserie, *Naken på nätet*, där de fått en presentation av Ses offline? och Se mig (Ungdomsstyrelsen 2009b). Av 770 tillfrågade svarade 100 personer. En förklaring till det låga antalet svarande kan vara att programmet var upplagt som en introduktion till ämnet, det pågick under bara en dag och att Ses offline-enkäten sändes ut ungefär ett år efteråt.

Enkäterna innehöll samma frågor i samma ordning och har slagits ihop i den löpande texten. De svarande har ibland valt att inte svara på alla frågor och därför skiljer sig antalet svar per fråga.

I flera frågor gick det att ange fler än ett alternativ. De frågorna kommer att redovisas med antal svarande personer, antal svar samt svarsprocenten för de angivna svaren och svarsprocenten för de som valt att svara på frågan.

I de frågor där det endast går att ange ett svar kommer endast svarsprocenten av de som har valt att svara på frågan att redovisas.

1.2 Intervjuer

Ungdomsstyrelsen har intervjuat fem personer som på olika sätt har använt sig av Ses offline-materialet. De intervjuade representerar olika verksamheter och verkar i olika kommuner. Denna spridning har varit användbar för att klargöra på vilka sätt materialet kan anpassas till olika situationer. Intervjuerna används som komplement för att få en fördjupad bild av enkäternas resultat och den faktiska användbarheten.

Personerna som kontaktades intervjuades per telefon. Intervjuaren använde sig av en intervjuguide och samtalen anpassades sedan efter det som sades i intervjun och transkriberades efter hand.

Intervjuerna har analyserats genom att försöka hitta gemensamma teman i hur de intervjuade använt materialet i sina verksamheter. I intervjun ställdes även frågor om vad som har fungerat respektive inte fungerat samt om materialet kan förbättras på något sätt.

Ett par av informanterna delade även med sig av utvärderingar de gjort med de ungdomar som deltagit när de arbetat enligt metodmaterialet. De kommentarer som finns i dessa utvärderingar är inte representativa för alla unga utan kommer att användas som exempel på hur några unga resonerar kring ett lektionstillfälle.

I den löpande texten kommer informanterna att vara anonyma. De anges därför endast med en bokstav och det könsneutrala pronomenet hen. Informanterna och resultaten från intervjuerna presenteras i kapitel 3 i denna utvärdering.

1.3 Utvärderingens disposition

Utvärderingen redovisar enkätresultaten i kapitel 2, intervjuerna i kapitel 3 och slutligen för vi en diskussion kring resultaten i kapitel 4. I det avslutande kapitlet presenteras även förslag till förbättringar av Ungdomsstyrelsens arbete med att sprida Ses offline?.

2 Enkätresultaten

I det här kapitlet redovisar vi resultaten från de båda enkäterna. De kompletteras med en sammanfattning av de öppna svar som hör till respektive fråga. I flera av frågorna var det möjligt att ange mer än ett svarsalternativ, vilket påverkar resultaten. Varje alternativ redovisas därför med ett antal svar och hur de fördelar sig procentuellt mellan de olika svarsalternativen i respektive fråga.

2.1 Var är du verksam?

Den första frågan handlar om vilka verksamheter som finns representerade i svaren. Ett flertal personer har angivit att de har skolan som sin verksamhet.

I de öppna svaren angavs även Svenska kyrkan, fältsekreterare, skolkurator, rektor, folkhälsosamordnare och socionomstudent samt andra resursfunktioner i skolan som alternativ.

Tabell 2.1 Var är du verksam?

	Andel	Antal
Skola – pedagog	22,0	44
Skola – hälsa	27,0	54
Fritidsverksamhet	8,5	17
Ungdomsmottagning	7,5	15
Socialtjänst	10,0	20
Polis	0,5	1
Ideell verksamhet	8,5	17
Politiker	0,0	0
Något annat, ange nedan	16,0	32
Antal som svarat	100,0	200
Antal som inte svarat		0

2.2 Har du använt *Ses offline?* i ditt arbete eller i din verksamhet?

Svaren mellan de två enkäterna skiljer sig något på frågan om *Ses offline?* har använts i verksamheterna eller i arbetet. I den enkät som riktar sig till de som deltagit i de nationella utbildningarna är det fler som har svarat ja på frågan. Det kan ha sin förklaring i att de som svarat på den första enkäten har fått en mer grundlig genomgång av materialet och hur det kan tillämpas i verksamheterna genom den nationella utbildningen *Unga, sex och nätet*.

Av de 200 som svarat på enkäterna har 54 procent svarat att de har använt *Ses offline?* i sitt arbete eller i sin verksamhet.

De som har angivit att de inte har använt materialet fick även svara på varför det inte använts. Anledningen till att vi ställde frågan var att ta reda på om det var uppenbara kvalitetsbrister eller svårigheter med att använda materialet. I båda enkäterna är det noll personer som har svarat att materialet inte är tillräckligt bra eller att anvisningarna är otydliga.

De flesta har svarat att de inte har hunnit "*men planerar att göra det senare*". Det kan vara en konsekvens av att det är svårt att få in materialet i planeringen för det aktuella året då annan verksamhet redan har planerats.

I det alternativ där deltagarna fått ange själva anledningen till att de inte använt *Ses offline?* angavs "*inte hunnit*" av ett flertal. Några angav även att de inte har tid att genomföra lektioner om detta i sina verksamheter på grund av att de har arbetsuppgifter som inte riktigt passar in eller att det inte är prioriterat. En person skriver att "*Vår arbetsituation tillåter inga 'utsvävningar' och ett arbete med detta ligger utanför vårt lagstyrda arbete*".

Ett svar som förekommer flera gånger är att *Ses offline?* har förmedlats till andra personer eller att kollegor använder sig av det. En person menar att deras verksamhet "*redan har ett bra upparbetat material, men vi har använt delar av Ses offline? och bakat in det i vårt eget material*".

Då *Ses offline?* är ett mer gruppbaserat metodmaterial har några personer skrivit att de har haft nytta av materialet men att de inte har någon gruppverksamhet att använda det i.

Tabell 2.2 Om du inte har använt "Ses offline?", vad är skälet?

(Här har de svarande haft möjlighet att lämna ett eller flera svar)	Andel av angivna svar	Andel personer som besvarat frågan	Antal
Har inte hunnit, planerar att göra det senare	38,8	40,2	33
Svårt att klämma in det i undervisningen	8,2	8,5	7
Tycker materialet inte är tillräckligt bra	0,0	0,0	0
Tycker jag kan ämnet för dåligt	2,4	2,4	2
Otydliga anvisningar	0,0	0,0	0
Något annat, ange nedan	50,6	52,4	43
Angivna svar			85
Antal som svarat			82
Antal som inte svarat			118

2.3 I vilket sammanhang har du använt materialet?

När materialet producerades var de tänkta målgrupperna högstadiet och gymnasiet, men att det även ska vara möjligt att använda det i andra sammanhang. Svaren i enkäterna indikerar att det är ett material som kan anpassas till flera målgrupper och situationer.

Det vanligaste svaret i båda enkäterna är att materialet har använts i grundskolan (årskurserna 7–9) och i gymnasiet. Därefter är svaren jämnt fördelade på de övriga alternativen. Det kan vara en följd av att skolan har en mer strukturerad undervisning kring sex och samlevnad i dessa årskurser och att det därför faller väl in i verksamheternas planering.

Av de 19 personer som i båda enkäterna har svarat ett annat sammanhang än de alternativ som fanns angivna, har flertalet skrivit att de har använt materialet med föräldragrupper, kollegor eller andra yrkesverksamma som möter unga i sitt arbete. Här nämns även utbildning vid särskola, av konfirmandgrupp och unga stödpersoner.

Tabell 2.3 I vilket sammanhang har du använt materialet?

(Här har de svarande haft möjlighet att lämna ett eller flera svar)	Andel av angivna svar	Andel personer som besvarat frågan	Antal
Årskurs 4–6	12,8	17,0	18
Årskurs 7–9	38,3	50,9	54
Gymnasiet	22,7	30,2	32
Ungdomsgrupp utanför skolan	12,8	17,0	18
Annat sammanhang, ange nedan	13,5	17,9	19
Angivna svar			141
Antal som svarat			106
Antal som inte svarat			94

2.4 Om du har använt materialet, vilka delar?

Ses offline? är uppdelad i tre lektioner som behandlar lite olika områden. Lektion 1 handlar om bilder, hur man presenterar sig på nätet och vilken betydelse status kan ha i nätsamvaron. Lektion 2 går in lite mer på unga och sexualitet, men framförallt kring hur man kan sätta gränser. I den tredje lektionen behandlas sex mot ersättning och sexuell utsatthet.

Svaren i enkäterna antyder att deltagarna i första hand använt sig av lektion 1 och 2. Något färre har angivit att de använt lektion 3. En tolkning är att de två första lektionerna är mer grundläggande och lätta att använda i ett introducerande utbildningstillfälle än den tredje lektionen som mer specifikt handlar om utsatthet och sex mot ersättning.

Inga öppna svar kunde anges på denna fråga.

Tabell 2.4 Om du har använt materialet, vilka delar?

(Här har de svarande haft möjlighet att lämna ett eller flera svar)	Andel angivna svar	Andel personer som besvarat frågan	Antal
Lektion 1 – Integritet på nätet	42,9	92,6	100
Lektion 2 – Gränssättning	37,3	80,6	87
Lektion 3 – Sex mot ersättning	19,7	42,6	46
Angivna svar			233
Antal som svarat			108
Antal som inte svarat			92

De svarande ombads att ange vilka av de olika specifika metoderna, momenten eller filmerna som de använt sig av. Det var 83,2 procent av de 107 svarande som angav att de använt sig av filmerna och 73,8 procent som angav att de använt diskussionsfrågorna till filmerna. Svaren är sedan jämnt fördelade över resten av svarsalternativen, vilket kan tolkas som att personerna som har använt materialet även har använt en variation av moment som finns att tillgå.

De som har angett något annat i enkäterna har antingen angett specifika övningar som inte finns med som svarsalternativ eller har gett en kommentar. En menar att det är *”fantastiskt med alla ingångar”* medan en annan skriver att hen *”har gjort om lite till mitt eget”*.

Tabell 2.5 Vad av följande har du använt?

(Här har de svarande haft möjlighet att lämna ett eller flera svar)	Andel angivna svar	Andel personer som besvarat frågan	Antal
Filmerna, en eller flera.	23,7	83,2	89
Diskussionsfrågor till filmerna	21,1	73,8	79
Gruppövningar	16,0	56,1	60
Vad är olagligt?	17,3	60,7	65
Fall att diskutera	19,5	68,2	73
Något annat, ange nedan	2,4	8,4	9
Angivna svar			375
Antal som svarat			107
Antal som inte svarat			93

2.5 Upplever du att de ungdomar som deltagit tycker att materialet tar upp situationer som är realistiska och relevanta?

I den första enkäten svarade 86 procent av de 65 personer som svarat *ja, i hög grad* eller *ja* på frågan om de upplevt att de ungdomar som deltagit tycker att materialet tar upp situationer som är realistiska och relevanta. I båda enkäterna totalt var det 89,3 procent av de 103 personerna som svarat på frågan som angett *ja, i hög grad* eller *ja* som alternativ. Nio personer i båda enkäterna har angett alternativet *sådär*. En person har angett *i lägre grad* och en person har angett *inte alls*.

Även i denna fråga fanns möjlighet att lämna egna kommentarer. Några anger att de arbetat med vuxna, vilket gör det svårt att svara på frågan. En person skriver att *"För de allra flesta, men några är inte riktigt där än. Är möjligen ett material skrivet för högstadiet. Filmerna är definitivt lite för avancerade för mellanstadiet."* En erfarenhet som Ungdomsstyrelsen fått ta del av är att flera av filmerna i materialet ska användas med försiktighet när man arbetar med unga i mellanstadiet.

Några av svaren pekar på skillnader i kunskap och erfarenhet bland deltagarna som har påverkat lärandesituationen. Att det till exempel är *"olika beroende på grupp och säkerhet i gruppen"*. En annan person skriver att *"självlärt stora skillnader mellan ungdomarnas erfarenheter det vill säga att de hade olika grad av förståelse och tolkning av exemplen i materialet. De flesta verkade intresserade och engagerade dock, oavsett erfarenhet"*. I ett av svaren menar en person att det *"kan bli väldigt utlämnande"* och att ungdomarna tyckt att *"det är svårt att prata om detta för det ligger nära för några och väldigt långt från andras verklighet"*.

Ett av svaren anger att *"en del elever tycker att materialet känns gammalt. Särskilt delen med hur man presenterar sig på nätet. För en del unga är det en icke-fråga verkar det som"*.

Tabell 2.6 Upplever du att de ungdomar som deltagit tycker att materialet tar upp situationer som är realistiska och relevanta?

	Andel	Antal
Ja, i hög grad	35,9	37
Ja	53,4	55
Sådär	8,7	9
I lägre grad	1,0	1
Inte alls	1,0	1
Antal som svarat		103
Antal som inte svarat		97

2.6 Anser du att materialet är ett bra underlag för samtal med ungdomar i grupp?

I båda enkäterna anser merparten, 98,4 procent av de 121 personer som har svarat på frågan, att materialet utgör ett bra underlag för samtal med ungdomar i grupp. Endast två personer i enkät 1 har angett alternativet *sådär*.

I de kommentarer som finns till denna fråga fördjupas svaren något. En person menar till exempel att *"det finns möjlighet att nå vidare i diskussioner till det mesta som händer på internet"* eller om *"nätetik"*. I ett annat svar har personen *"använt materialet ihop med en pedagog i en åtta och läraren bedömde att det blev mycket bättre diskussion kring homosexualitet med stöd av materialet än annars"*.

Även här menar de svarande att materialet kan användas i vuxna grupper.

Ett svar pekar på att det ibland kommer frågor som är juridiska och som kan vara svåra att besvara om pedagogen inte är så insatt i de frågorna.

Tabell 2.7 Anser du att materialet utgör ett bra underlag för samtal med ungdomar i grupp?

	Andel	Antal
Ja, i hög grad	55,4	67
Ja	43,0	52
Sådär	1,7	2
I lägre grad	0,0	0
Inte alls	0,0	0
Antal som svarat		121
Antal som inte svarat		79

3 Intervjuer

Resultaten av intervjuerna presenteras efter olika teman som identifierats. Avsnittet inleds med en genomgång av informanterna och på vilka sätt de jobbar med Ses offline? i sina verksamheter.

3.1 Informanterna

M arbetar som kurator i en medelstor kommun. Efter kontakter med forskare och föreläsare som är kunniga inom ämnet unga och nätet startade kommunen en verksamhet kring nätvandring. De har även satt ihop ett brett utbud av material som ska finnas tillgängligt för personal och för utbildningsinsatser i kommunen. Däribland finns Ses offline? och Men fråga mig bara! (Ungdomsstyrelsen 2009a).

M berättar vidare att det lett till ett förvaltningsövergripande arbete (mellan kultur- och fritidsförvaltningen, utbildningsförvaltningen samt socialförvaltningen). Men att det fortfarande är så att mycket av utbildningarna som bygger på metodmaterialen Ses offline? och Men fråga mig bara! vilar på ett fåtal personer. M har själv blivit en stödperson för ett antal verksamheter i kommunen i frågor som rör unga, sex och nätet. Verksamheterna riktar sig till unga, kommunens anställda och föräldrar.

T gick tillsammans med tre kollegor (en kurator och två fritidsledare) på en av Ungdomsstyrelsens nationella utbildningar. Tillsammans skrev de varsin handlingsplan som slutuppgift på utbildningen. Handlingsplanen behandlade hur de efter utbildningen konkret tänkt arbeta vidare med ämnet unga, sex och nätet.

I sin roll som kurator arbetar T parallellt med en kollega i fem skolor i kommunen. T arbetar främst med barn som går i femte och sjätte klass, men har även föräldramöten.

C arbetar som lärare för årskurserna 7–9 på en högstadieskola. C fick materialet Ses offline? av en kollega och använde det som grund för en temavecka om unga, sex och nätet. Temaveckan involverade alla tre årskurserna. De som gick i sjuan fick ordna en utställning för elever och föräldrar med nätet som tema. Åttorna fick möjlighet att ha diskussionsgrupper utifrån alla tre lektionerna i Ses offline? och niorna fick genomföra undersökningar som de sedan presenterade.

L har tillsammans med en kollega genomfört Ungdomsstyrelsens nationella utbildning *Unga, sex och nätet*. L arbetar som ungdomsrådgivare på socialförvaltningen i en medelstor svensk kommun. Efter utbildningen har L arbetat med att besöka skolorna i kommunen och att med hjälp av Ses offline? undervisa i ämnet unga, sex och nätet. Det är framförallt åttor men ibland även nior som L har arbetat med.

L har även varit med och drivit ett killprojekt som drogs igång för att fånga upp unga killar och skapa en diskussionsgrupp tillsammans med polisen. De behandlar tio olika teman i killprojektet. Bland annat relationer, mobiltelefoner och nätet.

A är en skolsköterska som har varit ansvarig för sex- och samlevnadsfrågor på ett gymnasium i 12 år. Efter att ha genomfört Ungdomsstyrelsens nationella utbildning började A att använda Ses offline?. Skolan uppmärksammade ett behov av att arbeta mer, och mer strukturerat, kring de här frågorna och då framförallt lyfta internetperspektivet, vilket A beskriver saknats tidigare i undervisningen. Året därefter blev detta även en del av skolans läroplan och ett betygssatt moment i naturkunskapen. Naturkunskapsläraren tar hand om den fysiologiska biten och A tar hand om de mer sociala frågorna. Momentet riktar sig främst till år 1 och 2 på gymnasiet.

3.2 Ses Offline? och anpassningsbarhet

Ses offline? togs fram med högstadiet och gymnasiet som en tänkt målgrupp, men även utifrån att materialet ska vara möjligt att använda i andra sammanhang och för andra åldersgrupper som till exempel personal och föräldrar. Detta ställer stora krav på variation och bredd utan att det blir för generellt och abstrakt.

En kommentar som förekommer flera gånger i både enkäterna och intervjuerna är att Ses offline? är ett lättillgängligt material med många olika ingångar som gör det lätt att anpassa till olika verksamheter, situationer och grupper. En av informanterna, M, beskriver till exempel i intervjun hur de tänkte när de först började arbeta med materialet:

”Det är ett lätt material att sätta sig in i, och det är lätt att använda. Det kräver inte så mycket förkunskaper i ämnet utan det räcker att vara en god pedagog och att ha ett intresse för frågorna som tas upp. Det är lätt att ta med sig och det behövs inte så mycket tid att förbereda eller att använda det. Det är en styrka med det här materialet, framförallt i skolvärlden då det inte finns så mycket tid över att arbeta med det här.”

Det M uppmärksammar är en vanlig utmaning i skolan. Att få tiden att räcka till för undervisning som rör unga, sex och nätet. C som inte har erfarenhet av Ungdomsstyrelsens utbildningar fick materialet av en kollega och menar att Ses offline? är *”ett lätt material att ta till sig”*. C utvecklar detta resonemang och menar att:

”Det är speciellt användbart om det inte finns någon tid för planering för den sortens temavecka som vi anordnade. Upplägget fanns ju redan färdigt, som ett färdigt koncept att planera kring.”

Informanternas förutsättningar och roller har varit olika. Ofta används skolan som den miljö där materialet används, men det framkommer av både enkäterna och intervjuerna att Ses offline? med fördel kan användas i verksamheter utanför skolan. L resonerar kring materialets lättillgänglighet och anpassningsbarhet och menar *”att det fungerar bra att anpassa sig”*. Hen utvecklar resonemanget och säger att:

”Det bygger mycket på att ta kontakt och då gäller det att ha lite olika ingångar att kunna utgå ifrån. Det är bra med materialet för att det är så brett. Det finns en variation av ingångar att använda sig av.”

M menar även att *”Ses offline? går att använda i flera ämnen. Det handlar ju egentligen om livskunskap”*. Hen förtydligar att det går bra att använda materialet även för andra än lärare i samhällskunskap. M menar att det *”finns en bra grund att stå på i de flesta ämnen med detta material”*.

3.3 Pedagogens roll

Även om resultaten i enkäterna och intervjuerna pekar på att det uppfattas som ett lättillgängligt material så ställer det krav på pedagogen att anpassa det till olika grupper och situationer. M förklarar i intervjun att:

”Vi ville ha ett så brett material som möjligt, och vi ville inte ha fokus på sexualitet, utan mer fokus på saker i livet kring nätet, om att göra aktiva val och om att sätta gränser. Vi tyckte även att det var viktigt att fokusera på de fördomar vi vuxna och pedagoger kan ha om riskerna med nätet. Vi kände att metodboken Ses offline? tog upp de här sakerna på ett bra sätt.”

Informanten gör en intressant poäng av hur de vuxna pedagogernas fördomar om riskerna med nätet kan påverka lärandesituationen. En annan informant reflekterar vidare över att Ses offline? utgår från att internet för många är något positivt och möjliggörande. A menar att det är detta ”som gör det annorlunda, att det beskriver internet som nåt bra”, men att det är viktigt att kunna sätta gränser när det sker saker som känns fel eller olustiga. Det är ett förhållningssätt som brukar gå hem hos de unga A möter. A beskriver vidare att hen inspirerats mycket av en föreläsares beskrivning av digitala turister och digitalt infödda. Det syftar till att de som har fötts med tekniken och dess möjligheter har ett naturligare förhållningssätt till tekniken än de som har fått lära sig i efterhand. Även detta är ett förhållningssätt som A menar att de unga ger bra respons på. Det förmedlar att ”det är ni elever som är experterna” i lärandesituationen.

En viktig ingång i lärandesituationer kring unga, sex och nätet är att skapa relationer och förtroende för att kunna sätta igång diskussioner. M resonerar kring vikten av att skapa relationer med deltagarna:

”Materialet öppnar upp för ganska breda diskussioner och ger en möjlighet att bygga relationer. Det är framförallt viktigt i lärosituationer, relationsskapandet.”

Informanten C menar att Ses offline? har gett hen nya möjligheter som pedagog i en fråga som tidigare varit främmande:

”... internet är ständigt aktuellt ... och jag insåg snart efter att ha läst Ses offline? att det här området är mycket större än vad jag trodde. Materialet gav mig nya ögon, en aha-upplevelse. Jag kände att jag kom in i deras värld.”

En poäng som flera av informanterna tar upp speglas i citatet av C. Att det är viktigt att pedagogen kan låta trovärdig i frågan. Att använda sig av aktuella termer och tänk kring hur det fungerar för att på så vis kunna möta sin målgrupp där den är. Ses offline? har på många sätt underlättat detta. Fördelen för C i denna situation var att hen kom in till en ny grupp elever som inte har C som lärare. C menar att det gjorde att hen ”kunde agera som en expert utan problem”.

3.4 Deltagarna och lärandesituationen

En utmaning som framkommer i intervjuerna och enkäterna är hur grupperna ska struktureras. Funkar det bättre att dela in det i kill- och tjejgrupper? Hur ska grupper med olika kunskapsnivåer om sex och samlevnad samt nätet mötas? Vilka lektioner och moment passar bäst för den grupp som pedagog möter?

Det är frågor som får varierande svar i både enkäterna och intervjuerna. Informanterna vittnar om att det ibland funkar bättre att dela in det i kill- och tjejgrupper och att det ibland är bättre att få en bra blandning i gruppen för att diskussionerna då blir *”mindre flamsiga”*.

A berättar att materialet är lätt att anpassa till olika målgrupper. På frågan om hen upplever att det går att fånga in alla och möta dem trots olika kunskapsnivåer så svarar A att det går bra: *”De flesta är intresserade och det får folk att tänka till. Oavsett var de befinner sig kunskapsmässigt”*. A beskriver dock att det inte är alltid som frågorna fungerar, och att det då är viktigt att kunna bygga vidare på händelser som deltagarna kan relatera till mer. A menar till exempel att de diskussionsfrågor som är kopplade till lektion 2 inte alls fungerat på de grupper hen har kört med. *”Det blir inga bra diskussioner och nästan ingen respons”* förklarar hen. Det har A löst genom att använda sig av egna frågor och använda lokala exempel som de unga i hens grupper känner till. A beskriver även att hen kunnat använda många av de berättelser som hen fått ta del av på den nationella utbildningen.

Även L har erfarenhet av tillfället då det inte fungerar att få igång diskussionerna efter det upplägg som finns i materialet. L beskriver att:

”En gång fungerade inte materialet alls. Det blev inga diskussioner alls. Då var vi tvungna att frånga det och vi började diskutera lite mer fritt kring sexualitet istället. Det funkade bättre.”

Även här blir det tydligt att pedagogen har en viktig uppgift att vara lyhörd för gruppens behov och på hur de reagerar på de övningar och den information som förmedlas.

Det är särskilt viktigt att ta hänsyn till gruppens ålder i valet av vilka lektioner och moment i Ses offline? som ska användas. T som främst arbetar med elever i femman och sexan *”håller sig till lektion 1 nästan uteslutande”*. T berättar vidare att hen och hens kollegor har en tanke med att fortsätta köra de andra lektionerna när eleverna kommer upp åldrarna för att fånga upp dem i flera led och få chansen att utveckla diskussionerna ytterligare. Ett annat val T har stått inför är om det är bra att använda de filmer som finns som ett komplement till lektionerna och i det här fallet till lektion 1. T säger att:

”Man får välja om man ska ha med filmen. Det blev bra diskussioner i en av grupperna, men det är många som inte är där än.”

T syftar då på den åldersgrupp hen har kontakt med som är unga i årskurs 5 och 6. T:s erfarenhet av filmerna är något som även har diskuterats på de nationella utbildningarna där personer har haft erfarenhet av att filmerna bör användas med försiktighet och lyhördhet, speciellt i högstadielklasser.

3.5 Ungas röster

Ungdomsstyrelsen har fått ta del av ett par utvärderingar som A gjort med en gymnasieklass som hen har haft ett pass med utifrån Ses offline?. Den andra utvärderingen har L genomfört i samband med den killgrupp i årskurs 8 där ungdomarna fick delta i en diskussionsgrupp tillsammans med polisen.

I den utvärdering som L genomfört framkommer det att de flesta av deltagarna var nöjda eller mycket nöjda med diskussionerna och det som tagits upp. Det efterfrågas fler tillfällen och fler möjligheter att diskutera vidare i grupperna. Väldigt få öppna svar lämnades.

Utvärderingen som genomfördes med A:s gymnasieklass bestod enbart av öppna frågor. Även i denna undersökning efterfrågas fler tillfällen att kunna diskutera frågor kring unga, relationer och nätet. Det framkommer ingen negativ kritik och materialet har enligt svaren varit bra. Framförallt filmerna har varit uppskattade i denna grupp. En person efterlyser att de ska prata mer om sex och en annan menar att:

”jag tycker att vi kunde prata mer om vilka gränser som gäller vid t.ex. sexuell utnyttning.”

Ungdomarna i gymnasieklassen fick bland annat svara på frågan *Vad har varit bra?*. Flera av kommentarerna tar upp att informationen om internet har varit bra:

”Det de berättade om internet var ju faktiskt bra!”

”Att få reda på mer om hur det fungerar på internet.”

”Att de/ni informerade om det med internet och att de tog exempel som avskräcker en från att fatta dåliga beslut.”

I några av svaren framkommer det att det här diskussionstillfället har inneburit en möjlighet att få prata om sådant som de annars inte pratar om i grupper på det här sättet:

”Att vi har gått igenom saker som ingen annan har gått igenom.”

”Mer om känslorna än om sjukdomarna som man alltid pratar om!”

”Att ni gett oss motivation att våga prata.”

”Att vi har snackat om sex och saker vi inte snackar om.”

Ungdomarna i undersökningen nämner även att det har varit bra att få ta del av olika exempel som de kan relatera till.

”De upplästa historierna som jag tror många känner igen sig i.”

”Att man fick veta både bra och dåliga grejer som händer i världen.”

Citaten är inte representativa för alla grupper som använt sig av Ses offline? men de illustrerar några av de svar som framkommit i de enkätundersökningar som Ungdomsstyrelsen genomfört. Det framgår att Ses offline? i flera fall kan vara ett lättillgängligt material för både de ansvariga pedagogerna och för de unga som deltar i grupperna. På samma sätt speglas behovet eller efterfrågan av att ha fler diskussioner kring unga, sex och nätet i de svar som ungdomarna gett.

3.6 Föräldrar och vuxna

Föräldrarna är på många sätt en viktig målgrupp att nå ut till. Informanterna berättar att de på olika sätt har använt Ses offline? tillsammans med föräldrar och vuxna som möter barn i sina verksamheter. Vuxenvärldens tankar och attityder till unga och nätet är något som de flesta unga får förhålla sig till. Informanten A berättar att *”det blivit bra diskussioner kring föräldrars agerande”* i de gymnasiegrupper hen har mött. De har framförallt diskuterat kring bestraffning som att begränsa tillgången till nätet hemma.

L berättar även att de som en utomstående aktör till skolan brukar informera föräldrarna om att de kommer att vara ute i klasserna. Information om vad de gör, vad som tas upp och kontaktinformation för att föräldrarna ska kunna fånga upp om det händer något eller om något dyker upp. *”Vi möts av en del skepsis från föräldrarna, i alla fall till en början”*, säger L och menar att föräldrarna tycker sig ha koll på sina unga. Efter lite bearbetning så brukar dock föräldrarna som tidigare sköt ifrån sig frågorna förstå att de kanske behöver ta dem på allvar.

Även T brukar arbeta med föräldragrupper, vilket T upplever som uppskattat. T säger att *”jag tror att man kan få dem att tänka bredare”* och menar att föräldrarna blir mer reflekterande kring förbud och gränssättning som metod. Det var flera föräldrar som började reflektera över att det kanske *”är bättre att samtala om vissa saker istället för att ryggmärgsmässigt använda sig av förbud eller nedskärning i skärmtid”*.

Förutom att nå ut till föräldrar upplever informanterna att det även är viktigt få igång en bra diskussion med kollegorna kring de frågor som Ses offline? tar upp. De menar att övningarna och filmerna med fördel även kan användas i arbetsgrupperna för att synliggöra vilka förhållningssätt som finns och hur dessa kan påverka de unga.

3.7 Särskolan

En målgrupp som nämns i enkäterna är elever på särskolor. Det är något som två av informanterna har erfarenhet av. M berättar att hen har använt Ses offline? med elever i särskolan och menar att materialet gott och väl kan användas där, men att det i vissa delar behöver anpassas.

”Jag fick formulera om vissa frågor som blev för svåra. Det är viktigt att som pedagog hänga med och känna av hur gruppen hanterar frågorna.”

A har använt materialet i gymnasiesärskolan. Hen beskriver att det har funkat bra, trots varierande kunskapsnivåer om internet i gruppen. A menar även att materialet är lätt att anpassa för den här målgruppen.

3.8 Hbtq

Ses offline? är skrivet på ett sätt som utmanar heteronormativa föreställningar kring unga, sex och nätet. Flera av filmerna som finns med i materialet tar upp berättelser som breddar perspektiven på sexualitet och som kan skapa en utgångspunkt för diskussioner kring sexuell läggning och könsroller. En av informanterna får en fråga om hur hen upplever reaktionerna kring att filmerna på många sätt inte utgår ifrån heteronormerna. M svarar:

”Det är mer vuxna som reagerar på det där. Unga ser det mer som en självklarhet. Det har skett i vissa fall att det kommit en del negativa kommentarer som ’böggjävlar’ och så vidare. Men det har inte varit så mycket som jag trodde att det skulle vara. Det gör även att materialet är mer heltäckande och att det därför går att styra in på flera olika diskussioner.”

L har en annan erfarenhet och berättar att just hbtq-diskussioner och diskussioner kring utsatthet *”tenderar att bli lite mer flamsigt bland killarna”*. L fortsätter att reflektera:

”Det är inte en tillvaro de känner sig bekanta med. Tjejerna blir däremot lite mer allvarliga när den filmen visas. De är lite mer villiga att diskutera de här frågorna också.”

Variationen och bredden i Ses offline? gör alla former av diskussioner möjliga. Alla grupper är olika och innebär nya utmaningar för pedagogen. Det kan också ses som en möjlighet att kunna bredda diskussionerna för att på så sätt kunna använda dem i en rad olika ämnen och för en rad olika ändamål.

3.9 Utmaningar och brister

Flera personer som har deltagit de nationella utbildningarna (Unga, sex och nätet) har berättat att de kommit från utbildningarna med en brinnande iver och nya kunskaper som de vill omsätta i sina verksamheter. De har även identifierat två särskilda utmaningar. Det har dels varit svårt att få igång samarbeten inom kommunen, dels har det tagit tid att implementera det nya metodmaterialet i de verksamheter som redan har färdiga termins- och årsplaner. L berättar:

”Det var en bra respons från kuratorskåren. Tankarna och materialet har väckt ett stort intresse, men det har varit svårt att implementera det i den dagliga verksamheten i skolan för att de redan har planerat sin verksamhet tidigt. Då är det svårt att som utomstående komma in och begära lektionstid, men dialogen finns!”

T berättar att hen utformar mycket av sin tjänst själv, men pekar även på att det kommunövergripande arbetet och samverkan har varit lite svårare. M utvecklar ett resonemang kring lokal anpassning. Hen menar att det är bra att materialet är allmängiltigt, men säger att det även skulle vara bra att understryka att materialet många gånger kan behöva anpassas till de lokala förutsättningarna.

”Det kan vara bra att det finns nått som säger att det är bra att tänka och resonera kring var vi som kommun är idag och inte helt utgå ifrån var vi vill vara någonstans. Det skulle även vara bra med nått som visar på hur vi kan arbeta vidare lokalt med frågan utifrån metodmaterialen (Ses offline? och Men fråga mig bara! vår anmärkning). Det stödet skulle vara värdefullt som inspiration.”

M resonerar vidare att det skulle vara bra med lite goda exempel och andra former av stöd för att motivera de verksamhetsöverskridande processerna. Förutom att vara där för ungdomarna menar M att ”vi även behöver fokusera mycket på vuxenvärlden och hur vuxna förhåller sig”.

Även om intresset finns där så riskerar ansvaret för frågorna kring unga, sex och nätet att hamna på en eller ett par eldsjälar. Eller på en eller ett par personer med begränsade möjligheter att påverka verksamheterna i sin tjänst. Informanterna menar att det finns ett behov av att få ett strukturellt stöd och stöd från personer i beslutsfattande positioner för att motivationen och engagemanget inte ska ebba ut.

4 Diskussion

Enkäterna och intervjuerna pekar på att *Ses offline?* är ett material som passar för ett flertal verksamheter och målgrupper. Materialet beskrivs som att det är ”*ett färdigt koncept att planera kring*” och att det finns en variation av ingångar som möjliggör en anpassning efter gruppens behov och förkunskaper.

Pedagogen har en nyckelroll för att få det att fungera. Många gånger handlar det om att pröva sig fram för att se vad som fungerar, men även för att få erfarenheter kring vilka frågor som kan dyka upp och hur de kan hanteras.

I intervjuerna framgår det att lärandesituationerna som utgår ifrån *Ses offline?* till stor del handlar om relationsbyggande, att lära sig kritiska förhållningssätt och gränssättning till ett flertal olika situationer, inte om något ämnesspecifikt kunnande. Enkäterna och intervjuerna visar att det snarare är en fördel om materialet används inom ett flertal olika ämnesområden och kontinuerligt över tid så att det inte blir en begränsad insats utan en fortsatt gemensam och reflekterande dialog.

Enkätsvaren och det som informanterna berättat i intervjuerna i den här utvärderingen av *Ses offline?* uttrycker på flera sätt de strukturella utmaningar som många pedagoger står inför då de ska arbeta med frågor som rör unga, sex och nätet. Det gäller kanske i första hand i skolan som har en mer strikt planering att följa. Skolan är även den aktör som många andra kommunala och ideella verksamheterna vänder sig till för att nå båda unga och föräldrar.

En utmaning alla verksamheter står inför kan exemplifieras av en tidigare utredning *Om sex- och samlevnadsundervisningens kvalitet och ämnesövergripande arbete* (Nilsson 2009). Nilsson redogör där för tre typer av struktur i de skolor som fanns representerade i undersökningen. Hon menar att de som hade mest kvalitet i sex- och samlevnadsundervisningen hade ett tydligt stöd från sin ledning och en likvärdig undervisning för alla elever. Det fanns skolor som lyckats bra men där det saknades stöttande strukturer. De lyckades förmedla en kvalitativ undervisning genom några pedagoger men alla fick inte ta del av den. I de skolor som saknar ett kvalitativt arbete kring sex- och samlevnadsundervisningen saknas ofta ett stöd från ledningen och ett tvärvetenskapligt perspektiv på hur pedagogerna ska arbeta med dessa frågor i de olika ämnena.

Det är denna verklighet som många pedagoger står inför. En utmaning som nämns flera gånger av informanterna är att det är svårt att få tiden att räcka till för att implementera materialet i verksamheterna. Insatserna vilar ofta på enskilda individer och mer kortsiktiga lösningar. De gånger som informanterna menar att det fungerar bättre är då de känner ett tydligt stöd från ledningen och sina kollegor samt där det finns en mer långsiktig planering kring hur de ska utveckla verksamheten.

Det framkommer olika svar på hur det är att möta grupper med stora skillnader i kunskap och erfarenhet kring unga, sex och nätet. För vissa har det fungerat bra att arbeta utifrån materialet. Andra gånger har pedagogerna tvingats att förändra frågorna och skapa egna koncept för att kunna möta alla på ett bra sätt. En möjlig lösning för att underlätta lärandesituationen är att först använda sig av enkäter för att ta reda på kunskapsnivåerna i gruppen. Utvärderingen visar även att det är viktigt att utvärdera och följa upp diskussionerna.

4.1 Utvecklingsområden

En slutsats av utvärderingen är att Ses offline? är ett användbart och bra metodmaterial, men att Ungdomsstyrelsen kan utveckla fler stödfunktioner kring materialet genom att:

- synliggöra på vilka sätt olika verksamheter jobbar med samverkan och lokal förankring i frågor som rör unga, sex och nätet.
- synliggöra olika konkreta exempel på hur olika aktörer har implementerat Ses offline? i sina verksamheter.
- synliggöra hur verksamheterna kan arbeta med ett tvärvetenskapligt arbetssätt och involvera ett bredare urval av ämnesområden och perspektiv än bara sex- och samlevnadsundervisning.
- arbeta fram ett enkätstöd för att pedagogerna lättare ska kunna ta reda på gruppens och deltagarnas behov inför varje lärandesituation, men även för att kunna göra en uppföljning av gruppdiskussionerna.
- tydligare hänvisa till att det finns metodstöd för enskilda samtal i skriften Men fråga mig bara! och att det kan vara ett komplement till Ses offline?.

5 Bilaga

1. Var är du verksam?

Skola – pedagog
Skola – hälsa
Fritidsverksamhet
Ungdomsmottagning
Socialtjänst
Polis
Ideell verksamhet
Politiker
Något annat, ange nedan

2. Har du använt "Ses offline?" i ditt arbete/din verksamhet?

Nej (fortsätt med fråga 3)
Ja (fortsätt med fråga 4)

3. Om du inte har använt "Ses offline?", vad är skälet? (Du kan lämna ett eller flera svar)

Har inte hunnit, planerar att göra det senare
Svårt att klämma in det i undervisningen
Tycker materialet inte är tillräckligt bra
Tycker jag kan ämnet för dåligt
Otydliga anvisningar
Något annat, ange nedan

4. I vilket sammanhang har du använt materialet? (Du kan lämna ett eller flera svar)

Skola – årskurs 4-6
Skola – årskurs 7-9
Skola – gymnasiet
Ungdomsgrupp utanför skolan
Annat sammanhang, ange nedan

5. Om du har använt materialet, vilka delar? (Du kan lämna ett eller flera svar)

Lektion 1 - Integritet på nätet
Lektion 2 - Gränssättning
Lektion 3 - Sex mot ersättning

6. Vad av följande har du använt? (Du kan lämna ett eller flera svar)

Filmerna, en eller flera.
Diskussionsfrågor till filmerna
Gruppövningar
Vad är olagligt?
Fall att diskutera
Något annat, ange nedan

7. Upplever du att de ungdomar som deltagit tycker att materialet tar upp situationer som är realistiska och relevanta?

Ja, i hög grad
Ja
Sådär
I lägre grad
Inte alls

8. Anser du att materialet utgör ett bra underlag för samtal med ungdomar i grupp?

Ja, i hög grad
Ja
Sådär
I lägre grad
Inte alls

6 Referenser

Nilsson A. (2009). Om sex och samlevnadsundervisningens kvalitet och ämnesövergripande arbete. I C. Magnusson & E. Häggström-Nordin (Red.). *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Studentlitteratur: Lund.

Regeringens skrivelse 2007/08:167.

Regeringsbeslut IJ2008/1824/UF.

Ungdomsstyrelsen (2009a). *Men fråga mig bara! - om sexuell exploatering och hur du kan hjälpa utsatta barn och unga*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2009b). *Se mig – unga om sex och internet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010). *Ses offline? – ett metodmaterial om unga, sex och internet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

¹ Metodmaterialet *Ses offline?* är framtaget av Ungdomsstyrelsen i samarbete med Josefin Grände och Johnny Lindqvist.

© Ungdomsstyrelsen 2012
projektledare **Henrik Karlsson**
text **Henrik Karlsson**
språkgranskning **Ingrid Bohlin**
omslag **Christián Serrano**

distribution **Ungdomsstyrelsen, Box 17801, 118 94 Stockholm**
webbplats **www.ungdomsstyrelsen.se**
e-post **info@ungdomsstyrelsen.se**
tfn **08-566 219 00**, fax **08-566 219 98**

UNGDOMSSTYRELSEN

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se